

NEDERLANDS TIJDSCHRIFT VOOR VELDBIOLOGIE
OPGERICHT DOOR E. HEIMANS, J. JASPERS JR EN JAC. P. THIJSSE

De Putting bij Kloosterzande als pleisterplaats van Kolganzen (*Anser albifrons*)

M. F. MÖRZER BRUIJNS.
(R.I.V.O.N.)

Duizenden, tienduizenden Kolganzen passeren Nederland op de trek, zowel in de herfst als in het voorjaar. Duizenden blijven ook hier te lande overwinteren. Er zijn bepaalde terreinen, die deze ganzen jaar in jaar uit weer aandoen. Sommige van deze zijn tijdelijke pleisterplaatsen in de trektijd, andere zijn vaste voedselgebieden in de wintermaanden.

Overeenkomstig hun schuwe aard zijn de ganzen zeer kieskeurig bij het kiezen van deze terreinen. Het aantal gebieden, waar grotere troepen Kolganzen voor lange tijd blijven is daarom gering. Degene, die de Kolganzen wil bestuderen, moet, wanneer

hij in het centrum van het land woont, lange reizen maken. De voornaamste pleisterplaatsen zijn namelijk gelegen in Friesland, in westelijk Brabant en in Zeeland.

De Putting, in Zeeuws-Vlaanderen in de gemeente Vogelwaarde even ten zuiden van Kloosterzande, is één van de belangrijkste, zo niet de allerbelangrijkste pleisterplaats van Kolganzen in Zeeland. Er verblijven en overwinteren daar ieder jaar duizenden. Voor mensen, die in die omgeving wonen, is het zien van grote vluchten ganzen heel gewoon. Zij realiseren zich niet hoe uitzonderlijk dat eigenlijk is.

Het is daarom ook wel begrijpelijk, dat men in dit deel van Zeeuws-Vlaanderen niet zoveel waarde hecht aan de Putting als pleisterplaats van Kolganzen en eerder geneigd is de minder prettige kanten van de aanwezigheid van zoveel duizenden zwaarder te laten wegen. Uit gesprekken met omwonenden bleek meer dan eens, dat men niet beter wist, dan dat er 's winters in ieder soortgelijke polder niet alleen in het Zeeuwse, maar ook in de rest van het land dezelfde aantallen ganzen aanwezig zijn.

Men is zich dus van de uitzonderlijke betekenis van dit gebied niet bewust. Als dat niet eens is uitgelegd, is dat ook heel voor de hand liggend. Om die reden wordt in het volgende een poging gedaan iets van die bijzondere betekenis te laten zien.

De Putting is een vrij uitgestrekt laaggelegen terrein in de Grote Hengstdijkpolder. Hij bestaat overwegend uit grasland. De laagste plekken staan in de wintermaanden nogal eens onder water of zijn tenminste dras. Dit natte en drassige grasland is, mede omdat de oppervlakte ook nogal geaccidenteerd is, ideaal als fourageerterrein voor Kolganzen. Deze ganzesoort is in Nederland namelijk een echte grasland-gans met een voorkeur voor drassig land. De Putting is voor de ganzen extra aantrekkelijk omdat hij ook in andere opzichten geschikt is. Het gebied is relatief rustig, er zijn uitwijkmogelijkheden in de buurt en plekken in de Westerschelde niet te ver af, waar zij veilige slaapplekken vinden. Deze combinatie van factoren maakt, dat er in de Putting iedere winter zoveel ganzen zijn.

De rust in de Putting is te danken aan het niet ontsloten zijn van het gebied, terwijl er zolang het land dras is ook geen of weinig bedrijvigheid van landbouwers plaats vindt. Een weg, de Plattendijk, ver-

deelt de Putting in twee delen, de Kleine Putting in het noorden, de Grote Putting aan de zuidzijde. De Grote Putting vormt met zijn ongeveer 200 ha goed ganzen-grasland het belangrijkste gebied. Het is ook het minst toegankelijke. Men kan er helemaal omheen rijden (Plattendijk, Kerkweg, Oostdijk en Grote weg van Hulst naar Kloosterzande) en van verschillende kanten goed „naar binnen” kijken.

Soms kan men de ganzen van de weg af op nauwelijks 100 m afstand observeren, wanneer zij zich aan de buitenzijde bevinden. Het is evenwel niet goed doenlijk om in het centrum van dit gebied door te dringen. De enige landweg, die er doorloopt, de Karnemelksweg volgens de stafkaart, is in de winter onbegaanbaar. De ganzen zijn daarom in dat midden moeilijk te benaderen en dus veilig. Daar zitten zij ook het meest (fig. 1). De veiligheid schijnt daar zo groot te zijn, dat de jacht op de Kolganzen, die in dit gebied op bepaalde punten intensief wordt uitgeoefend, hen nog nimmer heeft weerhouden er steeds weer terug te keren.

De Putting is fouragegebied, de ganzen komen er grazen. Met de avondschemering trekken zij gewoonlijk weg. Voor het merendeel gaan zij dan slapen op de Plaat van Walsoorden of het Verdrongen Land van Saaftinge (Lebret, 1959), die op 4 à 5 km afstand zijn gelegen. In de morgen komen zij weer terug. Alleen wanneer de nachten helder zijn en het lichte maan is, blijven zij ook 's nachts in de Putting.

Het is de vraag of de Putting als pleisterplaats zoveel betekenis zou hebben, wanneer er niet nog andere graslandcomplexen in de naaste omgeving waren, waarheen de ganzen de wijk nemen, wanneer de verontrusting bv. door bejaging te groot is. Het belangrijkste toevluchtsoord is het on-

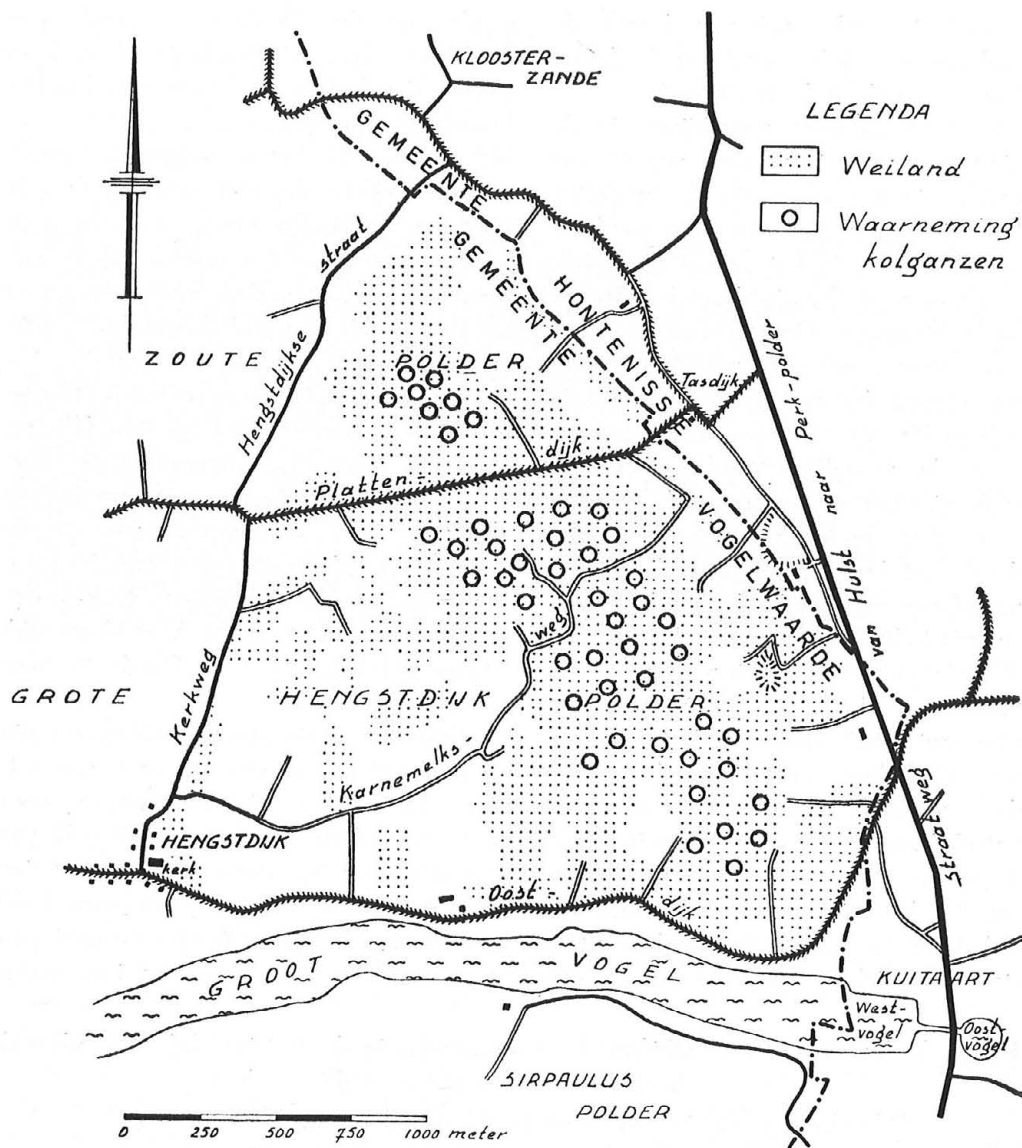

Fig. 1. De Putting (gem. Vogelwaarde).

geveer 3 km verder zuidwaarts gelegen „Groot Eiland” bij Hulst. Dit gebied is door ligging en aard een geïsoleerd graslandcomplex, dat mede door de eigendomsverhoudingen moeilijk toegankelijk is en daardoor zeer geschikt als toevluchtsoord. Het is dan ook bijna steeds regel, dat er op het Groot Eiland een belangrijk deel, zo

niet alle ganzen van de troep te vinden zijn, wanneer er in de Putting geen ganzen zijn. Een enkele keer zit de hele populatie ergens anders, bv. ook wel eens op het grasland vlak ten zuiden van de Groot Vogel. Dat is evenwel uitzondering. Ook op het Groot Eiland blijven de ganzen met heldere maannachten wel aanwezig,

maar anders worden ook van daaruit de slaapvluchten naar het land van Saaftinge ondernomen (afstand plm. 7 km).

De eerste Kolganzen verschijnen in de Putting gewoonlijk in oktober, maar in die maand en in november zijn de aantallen gering, niet meer dan een paar honderd. Vaak zijn er nog in het geheel geen Kolganzen aanwezig. Pas in december komen de grote troepen. Dat gebeurt evenwel alleen, wanneer ten noorden van ons land de vorst goed doorzet, dat is meest in de tweede helft van de maand. In januari worden de aantallen steeds groter. In februari ziet men er doorgaans de grootste concentraties. In zachte winters begint eind februari de terugtrek al, anders begin maart of met aanhoudende koude pas in de tweede helft van maart. Eind maart zijn de Kolganzen uit de Putting weg. Waarnemingen van de laatste week van maart en van begin april zijn uitzonderingen.

Onder bijzondere omstandigheden, zoals in de koude maartmaand van 1958, zet de terugtrek later in. Er waren toen in maart veel grotere troepen in de Putting dan anders in deze tijd. Hoewel dat niet met zekerheid is te zeggen, waren deze grote aantallen wellicht het gevolg van het op-

houden van de trek door de vorst, waardoor een opstuwung plaats vond van vogels, die anders al verder noordwaarts zouden zijn getrokken.

Het is mogelijk het bovengegeven beeld van de trek en de overwintering van de Kolganzen in de Putting te geven, doordat tal van waarnemers zo vriendelijk zijn geweest hun medewerking te verlenen door het ter beschikking stellen van hun waarnemingen.

De meest volledige gegevens zijn afkomstig van de heren Lebret te Middelburg, Haak te Zaamslag, Sponselee te Terneuzen en van de eigen waarnemingen van het R.I.V.O.N. Waardevolle aanvullende gegevens werden verkregen van Bezemer, Bierman, Braaksma, Brouwer, Eygenraam (I.T.B.O.N.), Kist, Klatte, Van Koersveld, Maebe, Middelman, Van Oordt, Suetens en Van der Vloet.

Ondanks het grote aantal waarnemers zijn de gegevens per seizoen nog verre van volledig. In tabel 1 zijn aangegeven, voor zover bekend, de hoogste aantallen, die per maand zijn waargenomen in de laatste tien jaar. Alleen de gegevens van vóór 1950 zijn samengevat. Het aantal waarnemingen in de maanden januari, februari en maart

Tabel 1. Kolganzen (*Anser albifrons*) waargenomen in de Putting (Z.-Vlaanderen) (hoogste aantallen per maand).

(Numbers of White fronts observed in de Putting, Netherlands)

Seizoen:	oktober	november	december	januari	februari	maart	april
1948/1950				300	2000		
1950/1951				1000	2000		
1951/1952					2000		
1952/1953					2000		
1953/1954		120			10000	2000	
1954/1955				1200	10000	1500	
1955/1956			400		8000	30	
1956/1957				1500	2200	400	
1957/1958	62	300	1100	4300	8600	12000	100
1958/1959				4000	5500	2700	
1959/1960	12	180		4000	6000	6000	

Fig. 2. *Kolganzen.*

Foto Pierre Didier, Brussel.

is opvallend groot (tientallen). Vooral van februari zijn veel exacte gegevens bekend, van de maanden oktober, november en december haast geen. Er gaat dan niemand kijken, omdat er vrij zeker toch „niets” te zien is. De waarnemingen van bovengenoemde ornithologen konden op waardevolle wijze worden aangevuld met gegevens van de heren jagers in dit gebied. Zowel de ervaringen van H. A. M. Baron Collot d'Ecury te Kloosterzande, als die van de heer Hermans te Hengstdijk zijn een bevestiging van het boven beschreven verloop van de trek.

De Putting is niet de enige pleisterplaats van Kolganzen in Zeeuws-Vlaanderen. Behalve het reeds genoemde Groot Eiland bij Hulst, dat eigenlijk één geheel is met de Putting, zijn er nog enkele andere belangrijke terreinen. Eén is gelegen ten zuiden van Axel en het andere is de Braakmanpolder. Dit laatste gebied is na de afsluiting van de Braakman geleidelijk

steeds belangrijker geworden als pleisterplaats voor Kolganzen, bijna even belangrijk als de Putting.

Het zal niet ver mis zijn, wanneer wordt aangenomen, dat de Kolganzen, die de Putting als voedselterrein benutten, ongeveer de helft uitmaken van de totale winterpopulatie van geheel Zeeuws-Vlaanderen. Wanneer er een slag moet worden geslagen naar de betekenis van de Putting in vergelijking met de kolganzenterreinen in overig Nederland is dat moeilijk. Toch is het vrij zeker, dat er maar twee terreinen zijn, die de Putting evenaren. Eén daarvan is gelegen in westelijk Noordbrabant, het andere in Friesland. Er wordt gewerkt aan een overzicht van alle kolganspleisterplaatsen in Nederland door Mulder en Philippona. Die gegevens moeten worden afgewacht. Op grond van persoonlijke ervaringen zouden de aantallen van de Putting geschat mogen worden op misschien wel $\frac{1}{4}$ van de gehele Nederlandse kol-

Fig. 3. Kolganzen.

Foto Pierre Didier, Brussel.

ganzenbevolking (vgl. Mörzer Bruijns 1958). Ook al zou deze schatting iets te hoog zijn, dan is toch wel duidelijk hoe belangrijk de Putting is van „nationaal” standpunt gezien. Zelfs „internationaal” is het gebied van grote betekenis. Dat blijkt uit de gegevens van Boyd (1957) over de totale aantallen Kolganzen van alle ganzenpleisterplaatsen van Engeland en Wales. Die komen niet boven de 10500 individuen. In België zijn de aantallen veel en veel geringer. Het gaat daar om honderden volgens de Belgische ornithologen, al nemen de ganzen daar, net als in Nederland, de laatste jaren toe (Verheijen, 1952). In Noordwest-Duitsland, waar bijna alle in Duitsland overwinterende Kolganzen zich ophouden, worden de aantallen door Ringleben (1957) en Harrison (1952) op 10000—15000 geschat. Uit deze

getallen blijkt wel hoe belangrijk Nederland is als overwinteringsgebied in West-Europa en hoe belangrijk de Putting is in Nederland.

Het voorgaande geldt alleen maar de Kolganzen. Er zijn evenwel ook andere ganzensoorten, die in de Putting komen fourageren, hetzij afzonderlijk of in gezelschap van de Kolganzen. Het gaat daarbij echter slechts om geringe aantallen. Grauwe ganzen (*Anser anser*) worden er wel af en toe gezien, maar incidenteel en met kleine groepjes, meest 1 of 2 families. De Rietganzen (*Anser fabalis*) worden er vaker waargenomen. Het gaat daarbij om enkele tientallen of op zijn hoogst enkele honderden vogels. Kleine rietganzen (*Anser fabalis brachyrhynchus*) zijn zeldzaam in de Putting. Brandganzen (*Branta leucopsis*) komen er altijd in strenge winters, niet in

kwakkelwinters. Het zijn er niet veel meer dan enkele tientallen. Ten slotte is er tussen al die ganzen een enkele keer een Roodhalsgans (*Branta ruficollis*) gezien, een soort, die veel oostelijker (in Siberië) broedt dan de Kolganzen en gewoonlijk elders overwintert. Behalve voor ganzen is de Putting ook waardevol als voedselterrein voor andere soorten. Er houden zich vaak grote troepen Kieviten op, evenals Goudplevieren, Wulpen en zo meer.

De Putting maakt deel uit van een ruilverkaveling. Wanneer door de ruilverkavelingswerkzaamheden het gebied zou worden ontwaterd en beter ontsloten, is het onherroepelijk voor de ganzen verloren. Dat

komt dan niet omdat het grasgewas beter wordt, ook niet omdat er verder zoveel verandert door egalisatie en ontwatering of wegaanleg. Het zit hem dan daarin, dat de combinatie van alle factoren, die voor de wilde ganzen met elkaar belangrijk zijn en nu nog wel voldoen, in ongunstige zin wordt gewijzigd. De ervaring opgedaan in verscheidene andere vroeger goede kolgansgebieden hebben dat wel heel duidelijk aangetoond. De Putting is helaas al een van de laatste „bolwerken”. Het is daarom te hopen, dat er in de ruilverkaveling een oplossing wordt gevonden voor een aanpak van de Putting, die dit gebied als ganzenpleisterplaats intact laat.

Summary:

The importance of „De Putting” near Kloosterzande as haunt of White fronted Geese (*Anser albifrons*). A description is given of „De Putting”, with an analysis of the factors, which are responsible that this area is such a famous wintering ground for White fronts. Numbers are given (table 1), which are estimated to be $\pm 1/4$ of the total numbers of White fronts wintering in the Netherlands. A comparison with total numbers from England and Wales, Belgium and Germany is made.

Litteratuur:

- Boyd, H. 1957: The White fronted geese of England and Wales. The Wildfowl Trust. 8th Annual Report, pp. 88—94. London.
- Harrison, J. G. 1952: The recent Status and Distribution of Wild Geese in North-West Germany. Int. Wildfowl Research Inst. Publ. 3, London.
- Lebret, T. 1959: De afstand tussen voedselgebied en slaappleaats bij ganzen, vnl. in Nederland. *Limosa* 32, pp. 23—30.
- Mörzer Bruijns, M. F. 1958: Pleisterplaatsen van wilde ganzen in Nederland. *De Levende Natuur* 61, p. 121—126.
- Ringleben, H. 1957: Die Wildgänse Europas. Die Neue Brehm-Bücherei nr. 200. Wittenberg-Lutherstadt, p. 64.
- Verheijen, J. 1952: De eendvogels van België, Brussel, pp. 52—54.

De Zijdepolder en de Binckhorstpolder als vogelgebied

WIM TER KEURS.

Enige excursies naar de Zijdepolder en de daaraan grenzende Binckhorstpolder ten noorden van Voorburg en Leidschendam

in het begin van 1959 deden ons daar een vogelrijk gebied vermoeden. In het gebied worden namelijk verschillende biotopen